

Borsos Márta

JANKO KLIKOVAC: MUNKÁSTANÁCSOK LENGYELORSZÁGBAN

Janko Klikovac: Radnički savjeti u Poljskoj; Institut za međunarodni radnički pokret, Beograd, 1971. 228 oldal.

Tartalom: Uvod. Glava I — upravljanje privredom do pojave radničkih savjeta. Glava II — Pojava radničkih savjeta. Glava III — Struktura i funkcionisanje radničkih savjeta. Glava IV — Radnički savjeti i centralizovani sistem upravljanja privredom. Glava V — Problemi razvitka radničkih savjeta. Glava VI — Konferencija radničke samouprave. Zaključak: Pregled korišćene literature. Prilozi: (1. — Zakon o radničkim savjetima, 2. — Zakon o radničkoj samoupravi u Poljskoj.)

Nemrégén magas rangú lengyel párt- és kormányküldöttség járt Jugoszláviában, melynek kapcsán számos kérdés ismét az érdeklődés központjába került. Egyike a valamikor heves vitákat kiváltó kérdéseknek a munkástanácsok Jugoszláviában, pontosabban Lengyelországban, illetve olyan állítások, mint a jugoszláv öngazgatási rendszer alapegységének lengyel vátozatra való kiépítése. Ennek téves voltát számos hiteles adat, okmány, rövidebb-hosszabb értékelés támasztja alá.

Klikovac hiteles forrásmunkákra, és nagy tekintélyű lapok cikkeire hivatkozik, amikor feldolgozza a lengyel munkástanácsok megjelenésének időszakát, a munkástanácsokat megelőző időszakot, és vázolja az új irányelveket is.

1. A lengyel munkástanácsok megjelenésének időszakát sokan úgy értékelték, mint a szocializmus építésére nézve a legfontosabb tényezőt, amely sajátos jelleget ad a szocializmusba vezető lengyel útnak.

Az öngazgatás alapegységeinek spontán megjelenése magyarázható úgy is, mint a munkásosztály reakciója az országban uralkodó nem megfelelő állapotokkal szemben. Ez már önmagában is elég bizonyíték arra, hogy a munkástanácsok nem lehettek öncélúak, hanem kivezetők abból a krízisből, amelybe a hatalom s ennek fegyvere, az államgépezet jutott 1956-ban Lengyelországban. Éppen ezért további fejlődésük a progresszív irányelvekhez való alkalmazkodó készségüktől függött, amely a fennálló rendszernek az alapokban való megváltoztatását eredményezte. Hangsúlyozom, alapjaiban megváltozott fejlődésről van szó, amely alkalmas kielégíteni azokat a követelményeket, amelyek szükségszerű velejárói a munkásöngazgatásnak, ennek alapegységét pedig maguk a munkástanácsok alkotják. A politikai vezetőség nem volt kész elfogadni az ilyen fejlődési utat.

2. Az új gazdasági rendszerben az üzemek helyzete, mint a termelői tevékenység fő bázisainak helyzete, nem változott lényegében. Ennek következményeként a munkástanácsok, mint az öngazgatás valóságos és hathatós egységei, nem teljesítették elsődleges feladatukat: a termelés irányítását. Bekövetkezett az, amitől a munkásöngazgatás hívei a legjobban félték: a nem megfelelő körülmények hatására a munkástanácsok formális szervezetekké váltak, amelyek szerves tartozékai a fennálló államhatalomnak.

3. Míg a munkástanácsok spontán megjelenése a munkásosztály elégedetlenségének egyik megnyilvánulási formája volt, addig további progresszív

fejlődésük csupán a legközvetlenebb szocialista demokrácia fejlődésével vált lehetővé. Innen a nyilvánvaló kölcsönös függőség az új politikai irányelvek és a munkástanács, mint az öngazgatás alapegysége között. Ilyen körülmények között és ilyen helyzetben a munkástanácsok, mint az öngazgatás önálló szervei, mind kisebb mértékben váltak azonosakkal a nézetekkel, amelyek a fennálló párt vezető szerepét voltak hivatottak igazolni.

4. A munkástanácsok „lentől” jöttek létre, s erejük a tömegekkel (természetesen a munkástömegekkel) való közvetlen kapcsolaton alapult. Eppen ezért abban a pillanatban, amint a felettük álló hatalomirányító szervek által diktált irányelveket elfogadták, megindult egy „elszigetelődési” folyamat, amely elsősorban a munkásoszlálytól határolta el a saját irányító-igazgató szerveit; s ahelyett, hogy a közösség irányító-képviselő szerve lett volna, önmagát tette egyenlővé a közösséggel. Ilyen folyamatok után azután meghatározott feladatok jöttek létre, amelyek lehetővé tették a munkástanácsok részvételét és bevonását a gazdaság irányításába, anélkül, hogy a tömegek tiltakozásától tartani kellett volna. Ez ugyanis jogos felháborodás lett volna a párttal szemben, amely az öngazgatási egységeket eszközként alkalmazta határozatainak végrehajtásában. Mindezek a gátló körülmények annak következményei, hogy a munkástanácsok olyan rendszer keretein belül fejtették ki hatásukat, amely elkerülhetetlenül az elszigeteltséghez vezetett. Vezetőik nem voltak felkészülve olyan folyamatok elindításához, amelyek a helyzet megváltoztatására irányultak. Ezekben a folyamatokban viszont a munkástanácsok az üzemek és vállalatok tényleges irányító egységeivé váltak volna.

5. A lengyel munkástanácsok meglehetősen rövid idő (1956—58) alatt fejtették ki tevékenységüket, mégis mély nyomot hagytak az egész ország társadalmi-politikai irányvonalán. A gyakorlat nagyon hamar rámutatott mindazokra a mulasztásokra, amelyek az öngazgatási folyamat megjelenését kísérték, s amelyek megakadályozták az aktivitás kiszélesítését az egész munkásságra olyan mértékben, hogy megfeleljen a munkásöngazgatásnak.

Ebben az esetben igazolódtott be az üzemegységek tanácsának a létjogosultsága, amelyeknek mindvégig sikerült a közvetlen termelők érdekeit képviselni.

A munkástanácsok konferenciája nem zárja ki a munkástömegek előnyét az irányításban, de mindezt függővé teszi a szocialista demokrácia fejlettségi fokától, a politikai párt hatalmától és irányításától.

Azok a munkástanácsok, amelyek ma is működnek, lényegesen különböznek az 1956—58-as időszak öngazgató egységeitől, de az időszerű lengyel társadalmi-politikai kérdések tanulmányozásakor olyan tényezőknek kell őket tekintenünk, amelyek hatására ma a szocializmusban új folyamatok játszódhatnak le.